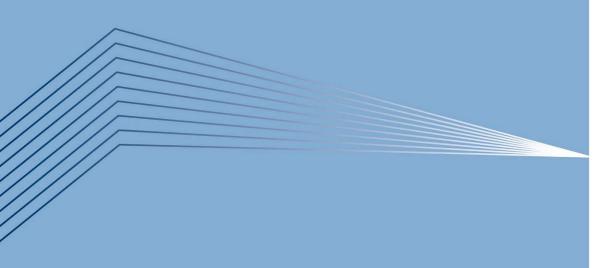
ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐ

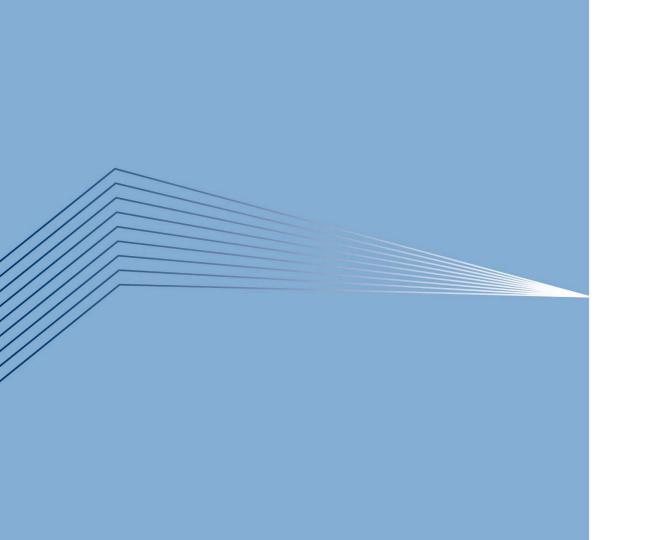

Նախապատրաստեցին՝

Գագիկ Հարությունյան Հայկ Հովհաննիսյան

Բովանդակություն

- 1. Նախաբան
- 2. Կառուցակարգային քաղաքականություն
- 3. Արդարադատության որակի բարձրացում
- 4. Մշտադիտարկում և գնահատում

Umu 1

Նախաբան

- Իրավունքի գերակայությունը ժողովրդավարական հասարակությունում պահանջում է ոչ միայն դատական իշխանության անկախություն, այլ նաև իրավասու և գործունակ դատարանների առկայություն, որոնք կիրականացնեն միջազգային չափանիշներին համապատասխան *արդյունավետ արդարադատություն՝ սուբյեկտիվ իրավունքների պաշտպանության համատեքստում։*
- Դատավորների գործունեության արդյունավետությունն անհրաժեշտ պայման է ՄԻԵԿ-ի 6-րդ հոդվածի իրավական պահանջներին համապատասխան մարդու իրավունքների պաշտպանությունն իրականացնելու գործընթացում, ինչպես նաև իրավունքի գերակայության և իրավական որոշակիության սկզբունքների ապահովման միջոցով բարձրացնելու հանրային վստահությունն արդարադատության նկատմամբ։

Արդարադատության իրականացման հիմնական սկզբունքներն են`

- Դատավորն անկախ և անաչառ է, ղեկավարվում է միայն օրենքով։
- Դատական գործի քննությունն իրականացվում է արդարացի, հրապարակային և ողջամիտ ժամկետներում։

Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդված

Արդյունավետության բարձրացման և որակի կառավարման շրջանակային փաստաթղթերը և նախադեպային իրավունքը.

Շրջանակային փաստաթղթերը

- «Դատավորների անկախության, արդյունավետության և դերի մասին» ԵԽ Նախարարների կոմիտեի թիվ (94) 12 հանձնարարականը
- «Դատարանների ծանրաբեռնվածության մասին» ԵԽ Նախարարների կոմիտեի թիվ (86) 12 հանձնարարականը
- Դատավորների Մագնա Կարտա (Հիմնարար սկզբունքներ), 2010թ.
- Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհրդի կարծիքները, մասնավորապես՝ «Արդար դատաքննություն ողջամիտ ժամկետում» թիվ 6, «Արդարադատության (դատական) խորհուրդները՝ ի շահ հանրության» թիվ 10, «Դատական որոշումների որակը» թիվ 11, «Դատավորների գնահատումը, արդարադատության որակը» թիվ 17 կարծիքները

Նախադեպային իրավունքը

- Ազգային դատարաններ

Առկա հիմնական խնդիրները

- Դատարանների գործունեությանն ուղղակի կամ անուղղակի միջամտության դեպքերը
- Դատարաններում գործի քննության երկարատևությունը և ծախսատարությունը (transaction costs)
- Մեծ թվով դատավորների մասնագիտական պատրաստվածության դեռեւս ոչ բավարար մակարդակը՝ ներառյալ գործի կառավարման կարողությունները
- Դատական ակտերին ներկայացվող պահանջների (իրավական որոշակիություն, անպայմանականություն, լրիվություն, պատճառաբանվածություն և այլն) ոչ լիարժեք պահպանումը
- Դատական ակտերի կատարման ոչ բավարար մակարդակը
- Դատարանների ոչ օպտիմալ ծանրաբեռնվածությունը

Արդյունավետ արդարադատության իրականացման հենասյուները

ԱՆԿԱԽՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՇՎԵՏՎՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

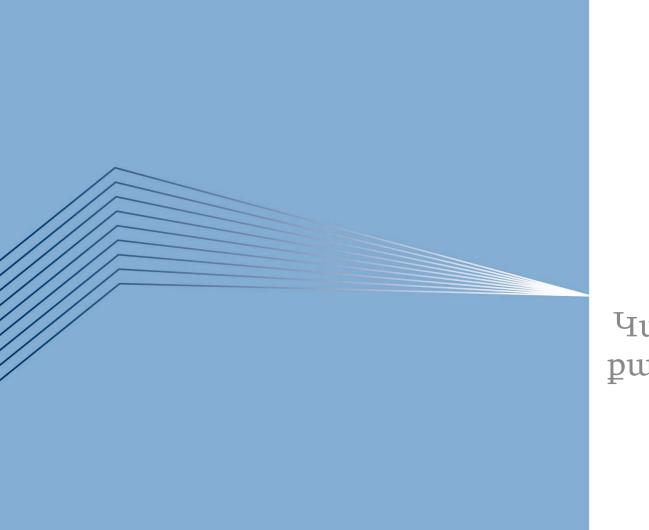
Անկախությունը պետք է
վաստակել, այն չի տրվում
ինքնաբերաբար։ Անկախության
լավագույն երաշխիքը
թափանցիկ և պատշաձ
արդարադատության
իրականացումն է

ПГЦЧ

Իրավական որոշակիության սկզբունքին համապատասխան և ողջամիտ ժամկետում դատական ակտի կայացումն է Հաշվետվողականությունն անհրաժեշտ նախապայման է ապահովելու դատավորի և դատարանների անկախությունը ներառյալ յուրաքանչյուր գործի թափանցիկությունը

- *Անկախությունը* չպետք է խոչընդոտ կամ արգելք հանդիսանա դատարանների գործունեության արդյունավետությունն ապահովելու հարցում։ Անկախությունը պաշտպանում է դատավորին` որպես դատական իշխանության ներկայացուցչի և մարդու իրավունքների երաշխավորի
- *Արդյունավետությունը* վերաբերում է դատավորի դերակատարությանը դատական իշխանությունում, որից հանրությունն ակնկալում է հստակություն, արագություն, մատչելիություն, քաղաքավարություն, նրբանկատություն (հատկապես` տուժողների իրավունքների նկատմամբ) և արդյունավետություն` իրենց իրավունքների և շահերի պաշտպանության ու պարտավորությունների սահմանման գործընթացներում, իրենց իրավաչափ սպասելիքների երաշխավորված իրացում։ Այն որպես ինտեգրալ սկզբունք ներառում է ողջամիտ ժամկետում գործի քննության իրավունքի, դատական խնայողության սկզբունքի, կանխատեսելիության և մատչելի ընթացակարգերի կիրառման առաջնահերթության ապահովում

- Արդյունավետության էությունն արդար դատաքննության լույսի ներքո ողջամիտ ժամկետներում որակյալ դատական ակտ կայացնելն է, որը պետք է կատարվի առանց բյուրոկրատական խոչընդոտների և միջամտությունների
- Դատավորները պարտավոր են ապահովել գործերի արդյունավետ կառավարումը (case management), որոնց համար նրանք պատասխանատու են՝ ներառյալ (իրենց իրավասության շրջանակներում) դատական ակտերի կատարումը

Umu 2

Կառուցակարգային քաղաքականություն

- Բարձրագույն դատական խորհուրդը պետք է երաշխավորի դատական իշխանության անկախությունը և արդարադատության իրականացման որակի ու արդյունավետության ապահովումն ու բարելավումը։
- Բարձրագույն դատական խորհուրդը պատասխանատու է դատարանների գործունեության արդյունավետ կազմակերպման համար։ Խորհրդի քաղաքականությունն ուղղված է այնպիսի պայմանների ապահովմանը, որոնք հնարավորություն կընձեռեն դատավորներին անխափան իրականացնել իրենց առաքելությունը։

Արդարադատության իրականացման արդյունավետության բարձրացման տեսլականը

ԱՐԴԱՐ ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԿՋԲՈՒՆՔՆԵՐ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԵՎ ՔԱՆԱԿԱԿԱՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄ

- հավասարություն
- անկախություն և անաչառություն
- քննության արագություն
- հրապարակայնություն
- թափանցիկություն
- որաշակիություն
- ակտի պարտադիր և կատարելի լինելը

ՄԻՋՈՂԱՅՄԱՆ ԴԺՄՎՈՂԱՑՈՋՎՄ

ውፈበ ያሳቴባሠን

• անկախ իշխանություն և դատարանների օպտիմալ ինքնակառավարում

ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳԱՑԻՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ

ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ

- իրավական քաղաքականություն և պլանավորում
- ռեսուրսների կառավարում
- դատավարական գործընթացներ և վարույթներ

ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ

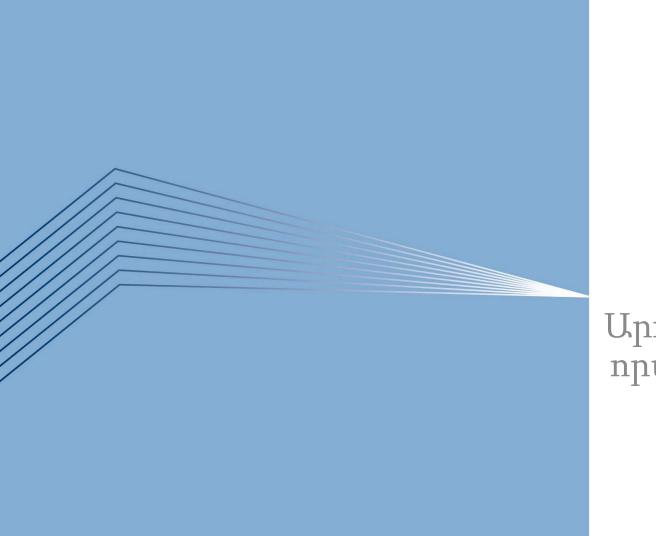
- հուսալի արդարադատություն
- հասանելի և մատչելի ծառայություններ
- հանրային վստահություն

- Արդյունավետությունն ապահովելու նպատակով դատավորները պետք է իրենց գործունեության կազմակերպման հարցերում առաջնորդվեն այն որոշումներով և քաղաքականությամբ, որոնք ընդունվում են Բարձրագույն դատական խորհրդի կողմից՝ հաշվի առնելով, որ դրանք չեն կարող խոչընդոտել կամ հակադրվել դատական իշխանության ինքնավարության սկզբունքին։
- Արդունավետությունը ենթադրում է գործերի կառավարման թե՛ որակական և թե՛ քանակական բաղադրիչներ։ Այն տարածվում է և՛ դատավորների, և՛ դատական իշխանության կազմակերպչական հարցերով պատասխանատու մարմինների վրա։

• Դատավորները պետք է գիտակցեն արդարադատության արդյունավետության բարձրացման մեջ իրենց հսկայական դերակատարությունը, ներդրումը և պետք է օգտագործեն գործերի կառավարման` օրենքով սահմանված ցանկացած միջոց, ինչպես նաև ցուցաբերեն անձնական պատրաստակամություն և կազմակերպվածություն (պատշաձ պատրաստվածություն, ձշտապահություն և հասանելիություն աշխատանքային ժամերին, ծանուցում բացակայության վերաբերյալ, անխուսափելի բացակայությունների վերաբերյալ պատշաձ հիմնավորում և այլն)։

Դատավորի գործունեության հիմնական սկզբունքներն են.

- պաշտպանել բոլորի իրավունքներն ու ազատությունները հավասարապես,
- ձեռնարկել վեձերի լուծման արդյունավետ և մատչելի քայլեր,
- հետևողականություն դրսևորել դատավորի վարքագծի և էթիկայի կանոններին հետևելու հարցում,
- ժամանակին, նվազագույն ծախսերով և անկախորեն քննել գործերը՝ առաջնորդվելով միայն օրենքով,
- հասկանալի և պարզ լեզվով պատձառաբանված հիմնավորումներ տալ կայացված որոշումների վերաբերյալ,
- ընդունել այնպիսի դատական ակտեր, որոնք հնարավոր կլինի արդյունավետ կերպով կատարել և կնպաստեն իրավունքի գերակայության արմատավորմանը և գործարար միջավայրի բարելավմանը։

Uwu 3

Արդարադատության որակի բարձրացում

Որակի բարձրացում

- Դատական վարույթը և դատական ակտի որակը կախված են ոչ միայն դատավորի անձնական և մասնագիտական որակներից, այլև մի շարք արտաքին գործոններից, ինչպիսիք են՝ գործող օրենսդրության որակը, դատական իշխանության ռեսուրսները և դատավորների համար նախատեսված ուսումնական դասընթացների որակը։
- Դատական ակտի որակի վրա ազդում են նաև մի շարք ներքին գործոններ, ինչպիսիք են՝ դատավորների մասնագիտական և անձնական որակներն ու հմտությունները, գործերի և դատական նիստերի ձիշտ կազմակերպումը, արդար և օրենքի պահանջներին համապատասխան դատական ակտեր կայացնելու համար անհրաժեշտ այլ տարրեր։

Արդարադատության որակ

Արդարադատության իրականացման արդյունավետության բարձրացումը և որակի կառավարումը պետք է իրականացնել հետևյալ ուղղություններով.

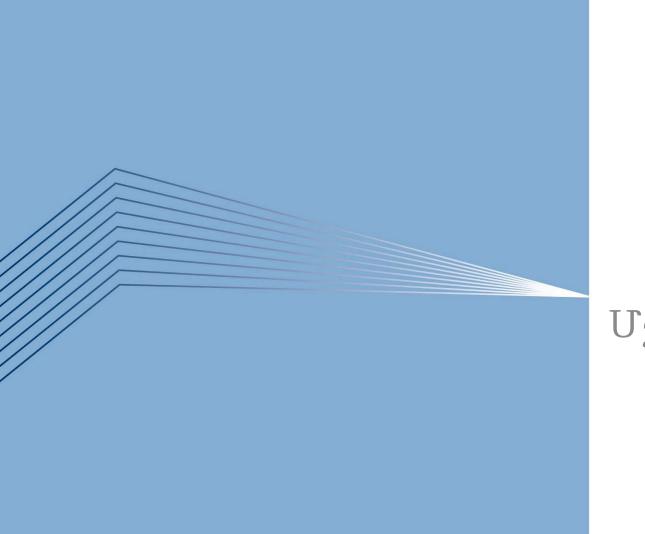
- դատարանների գործունեություն,
- արդարադատության մատչելիություն,
- դատավարական գործընթաց,
- վստահությունը դատարանների նկատմամբ,
- վեձի սպառիչ լուծում։

Գնահատման համակարգ

- Դատական ակտերի իրավաչափությունը վերահսկվում է Դատական օրենսգրքով, այլ ակտերով նախատեսված բողոքարկման ընթացակարգերով և ՄԻԵԴ դիմելու իրավունքով։
- Արդարադատության որակի գնահատման համակարգը նպատակ ունի բարձրացնել դատական ակտերի որակը, այլ ոչ թե ծառայել իբրև դատական իշխանության արտաքին կառավարման բյուրոկրատական գործիք։
- Արդարադատության որակի գնահատումը, որպես դատական իշխանության գործունեության բնութագրիչ, չպետք է շփոթել առանձին դատավորի անհատական գնահատման հետ։

Գնահատման տեխնոլոգիան

- Արդարադատության որակի գնահատումը պետք է իրականացնել՝ կիրառելով չափորոշիչներ, հաշվի առնելով սուբյեկտիվ իրավունքների պաշտպանության ամբողջական ընթացքը, օրինակ՝ վարույթի տևողությունը, իրավական ենթակառուցվածքների առկայությունը, դատական ակտերի բողոքարկումը և վերջնական ակտի կատարումը։
- Որակի գնահատման կարևոր չափորոշիչ է նաև նախադեպերի և գործող օրենսդրության համադրման, դատավորի և դատավարության կողմերի ու իրավասու այլ մարմինների միջև համագործակցության առկայությունը։
- Դատարանների արդյունավետ գործունեության ապահովումը և դատավորների անհատական բարձր որակների երաշխավորումը պետք է փոխլրացնող և փոխպայմանավորված լինեն։

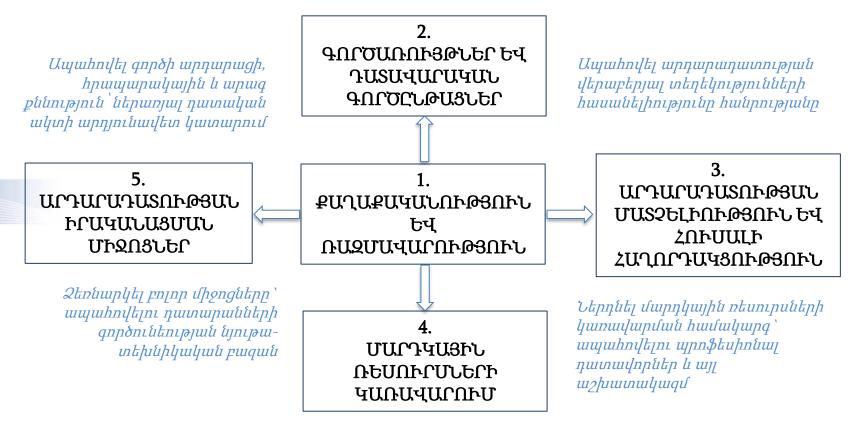
Uwu 4

Մշտադիտարկում և գնահատում

Ընդհանուր մոտեցումները

- Մշտադիտարկման հիմնական նպատակն է բացահայտել և գնահատել արդարադատության իրականացման կարիքները /օրինակ` փոփոխել օրենսդրությունը, բարելավել դատավարական ընթացակարգերը, դրանք կազմակերպել առավել օպտիմալ, մշակել ուսումնական դասընթացների փաթեթներ և այլն/, ինչպես նաև երաշխավորել դատավորների հաշվետվողականությունն օրենքի առջև։
- Բարձրագույն դատական խորհուրդը պետք է սահմանի քանակական և որակական տեղեկությունների հավաքման և վարման կարգը, ինչպես նաև մշտադիտարկման մեթոդաբանությունը և ներդնի արձագանքման համակարգ։

Արդարադատության որակի բարձրացման մոդել

Մշտադիտարկման ուղղությունները

- Արդարադատության որակի չափորոշիչները պետք է գնահատեն.
 - 1. իրավունքի գերակայության ապահովումը,
 - 2. արդար դատաքննության իրավունքի երաշխավորվածությունը,
 - 3. ողջամիտ ժամկետում գործի արդյունավետ քննությունը և լուծումը,
 - 4. դատական ակտի կայացումը, բողոքարկումը և արդյունավետ կատարումը,
 - 5. դատարանների կողմից քաղաքացիներին որակյալ ծառայությունների մատուցումը։

Հիմնական չափորոշիչների խմբերը

Արդարադատության արդյունավետությունն ու որակը մշտադիտարկվում և գնահատվում են հետևյալ 43 չափորոշիչներով.

- դատավարական գործընթացը 10,
- դատական ակտը 7,
- դատավորի վարքը կողմերի և հասարակության նկատմամբ – 6,
- դատավարության արագությունը 4,
- դատավորի անձնական որակները և մասնագիտական ունակությունները 6,
- դատավարության կազմակերպումը և կառավարումը 10,

ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԸ

- Դատավարությունը բաց է և թափանցիկ կողմերի համար։
- Դատավորը գործում է անկախ և անկողմնակալ։
- Դատավարությունն իրականացվում է ողջամիտ ժամկետում։ Խրախուսվում է պարզեցված ընթացակարգի կիրառումը։
- Խրախուսվում է ակտիվ, բայց ոչ պարտադիր միջոցների ձեռնարկումը կողմերի հաշտության համար (քաղաքացիական գործեր և քաղաքացիական պատասխանատվության հիմնախնդիրներ քրեական գործերի քննության շրջանակներում)։

ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԸ /շարունակություն/

- Գործընթացը կազմակերպվում է արդյունավետև դինամիկ կերպով (նյութական և դատավարական նորմերի պահպանմամբ)։
- Դատավարությունը կազմակերպվում և իրականացվում է այնպես, որ դատական ծախսերի չափը գործին մասնակցող անձանց համար հասցվում է նվազագույնի։
- Դատավարությունը կազմակերպվում է ձկուն կերպով։
- Դատական վարույթը հրապարակային է։
- Դատավարությունն անմիջական (ինտերակտիվ) է։
- Դատավարությունը մատչելի է հաշմանդամություն ունեցող մարդկանց համար։

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԸ

- Դատական ակտերն օրինական են։
- Դատական ակտերը հիմնավորված են և պատձառաբանված։
- Դատական ակտերը համահունչ են իրավական որոշակիության սկզբունքին։
- Դատական ակտերի հիմնավորումը մանրամասն է և համակարգված։
- Դատական ակտերի պատձառաբանական մասն ընկալելի է։
- Դատական ակտն ունի հստակ կառուցվածք, լեզվաբանորեն և տեխնիկապես ձշգրիտ է։
- Դատական ակտի հրապարակումը մատչելի է։

ԴԱՏԱՎՈՐԻ ՎԱՐՔԸ ԿՈՂՄԵՐԻ ԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ

- Դատավորը գործին մասնակցող անձանց և հանրության նկատմամբ ցուցաբերում է հարգալից վերաբերմունք։
- Դատավարության ընթացքում գործին մասնակցող անձանց աջակցություն է ցույց տրվում՝ միևնույն ժամանակ պահպանելով անկողմնակալության, անաչառության և հավասարության սկզբունքները։
- Խորհրդատվական և դատական այլ ծառայություններ են մատուցվում հենց այն պահից, երբ անձը մուտք է գործում դատարան։
- Գործի մասնակիցներին տրամադրվում է անհրաժեշտ տեղեկատվություն գործի եւ դրա ընթացքի վերաբերյալ։
- Հաղորդակցությունը և հանրային կապերը կարգավորված են և գործում են անհրաժեշտության դեպքում։
- Նիստերի դահլիձի կահավորանքը համապատասխանում է հատուկ կարիքների ունեցող անձանց տարբեր խմբերի պահանջներին։

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՐԱԳՈՒԹՅՈՒՆԸ

- Գործը քննվում է դատավարության կազմակերպման համար սահմանված ողջամիտ ժամկետներում՝ հաշվի առնելով նաև ըստ տեսակի ու բարդության գործերի քննության միջին տևողության ուղենիշային ժամկետները։
- Գործի ժամանակացույցը կազմելիս հաշվի են առնվում կողմերի համար գործի հրատապությունը և դատավարության տևողությունը՝ նախնական քննության փուլերում։
- Գործին մասնակցող անձինք ունեն ներքին համոզմունք, որ դատավարությունը պատշաձ կարգով է իրականացվում
- Հավատարիմ են մնում սահմանված կամ համաձայնեցված ժամկետներին։

ԴԱՏԱՎՈՐԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՈՐԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ՄԱՄՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

- Դատավորները հետևողական են իրենց հմտությունների և մասնագիտական ունակությունների զարգացման և բարելավման հարցերում։
- Դատավորները պարբերաբար մասնակցում են հատուկ մշակված վերապատրաստման դասընթացների։
- Դասընթացին դատավորների մասնակցությունը համաձայնեցվում է յուրաքանչյուր տարի անցկացվող անհատական զարգացման քննարկումերի ընթացքում։
- Դատարանն ունի մասնագիտացված դատավորներ։

ԴԱՏԱՎՈՐԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՈՐԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ՄԱՄՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ /շարունակություն/

- Կողմերը և փաստաբաններն ունեն ներքին համոզմունք առ այն, որ դատավորը գործին լավ է տիրապետում և պատրաստված է։
- Դատավորները կանոնավոր կերպով և ակտիվորեն մասնակցում են դատավորների ընդհանուր ժողովներին, որակի բարելավման համաժողովներին, վերապատրաստման ծրագրերին, ինչպես նաև համանման այլ ձեռնարկների։

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ

- Դատավարության կազմակերպումը և կառավարումն իրականացվում է բարձր մակարդակով և խթանում է դատարանի ծանրաբեռնվածության նվազեցումը։
- Դատավորների միջև գործերի բաշխումն իրականացվում է հստակ մեթոդաբանությամբ և վստահելի եղանակով։
- Դատավորների մասնագիտացումը հաշվի է առնվում դատավարության կազմակերպման գործընթացում։
- Իրականացվում է գործի քննության կազմակերպման հստակ պլանավորում՝ ելնելով դրանց բնույթից ու առանձնահատկություններից։
- Յուրաքանչյուր դատավորի հետ ամեն տարի անհատական խորհրդատվություն է անցկացվում։
- Ապահովվում է դատավորի ծանրաբեռնվածության օպտիմալացում։

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ /շարունակություն/

- Դատարանն ունի դատավարական ընթացակարգի վերահսկողության մեթոդաբանական համակարգ, որը հնարավորություն է տալիս արագացնելու հրատապ և հետաձգված գործերը։
- Դատավարության մասնակիցների և դատարանի աշխատակազմի անվտանգությունը երաշխավորված է։
- Դատավարության կառավարումն իրականացվում է այնպես, որ նվազեցվի դատավորների և մյուս աշխատակիցների գերծանրաբեռնվածությունը։
- Առկա է դատական ակտերի բողոքարկման արդյունավետ համակարգ։
- Առկա են թվային վարույթների հնարավորություններ։

Գնահատման մեթոդները

- դատավորների ինքնագնահատում,
- վիձակագրական մեթոդներ (որակական և քանակական),
- փորձագիտական հետազոտություններ և կարծիքներ,
- հարցումներ,
- դատական իշխանության այլ ներկայացուցիչների գնահատում,
- տեղեկատվական մշտադիտարկման կազմակերպում։

